

Ester, Helga och
Gösta Wilander

Framtidstro, längtan,
lycka, tragedi och
beslutsamhet

Ester och Gösta Wilander

– en sjökaptensfamilj

Som liten pojke följde Lars Wilander, barnbarn till Ester och Gösta Wilander, gärna med sin farmor Ester upp på vinden. Här var en spännande plats med bl.a. burkar med kakor, flygplansmodell i taket och papperspåsar med kläder. Längre in på vinden bakom murstocken fanns buntar av tidningar, väl omknutna med snören, ett etui med passare och böcker med beräkningar. Vems var detta? När frågorna började komma var det dags att gå ner från vinden. Vad fanns bakom de outtalade orden?

Lars Wilander har senare sökt svar på sina frågor genom att leta i arkiv samt läsa sparade brev och tidningar. Tillsammans med berättelser från fadern och släktingar har Lars samlat allt i en bok, skriven främst för att hans söner skall kunna ta del av händelserna.

År 1884 föddes Gösta Wilander i Villie i södra Skåne. Ester Hammarström föddes två år senare i Finland på Brändö, en liten del av Vasa som ligger mot havet. Finland var då ett ryskt storfurstendöme.

Från smedja till sjömansliv

Gösta lämnade skolan som 15-åring och började som smedgesäll på Rydsgård hos smeden Peter Lundström. Efter fem år som smed drogs Gösta till sjömanslivet. Kanske kunde hans kunskaper komma till användning för underhåll av maskiner på ångbåtar. Den första seglatsen blev dock som jungman på segelfartyget "Selma". Gösta trivdes med sjömanslivet.

Arbetet som sjöman krävde muskelsyrka, att kunna klättra upp i riggen för att bärga segel när vädret var som värst och plågade såväl skepp som manskap. Utöver andra krav måste man kunna samsas i vila och i krävande situationer, trots språkliga barriärer.

När fartyget gick i hamn i finska Vasa år 1904 möttes Gösta och Ester. Ett möte som förde de unga och familjerna Wilander och Hammarström samman för alltid.

Militärtjänst, långfart och utbildning

Efter militärtjänst som vapensmed var det

dags att mönstra på skonaren "Sleipner", livet var att finna arbete och inkomst. Månadslönen för en lättmatros år 1906 var 35 kronor per månad, kost och logi ingick.

Navigationsskolan lockade men krävde mer vana och erfarenhet. Gösta mönstrade på fullriggaren "Copley" som, lastad med järnvägsräls, lämnade England och satte kurs mot Sydamerika och Australien, runt det fruktade Kap Horn. Här kan vädret snabbt växla till kyla och snö. Efter ytterligare en långresa var det dags för Navigationsskolan i Malmö.

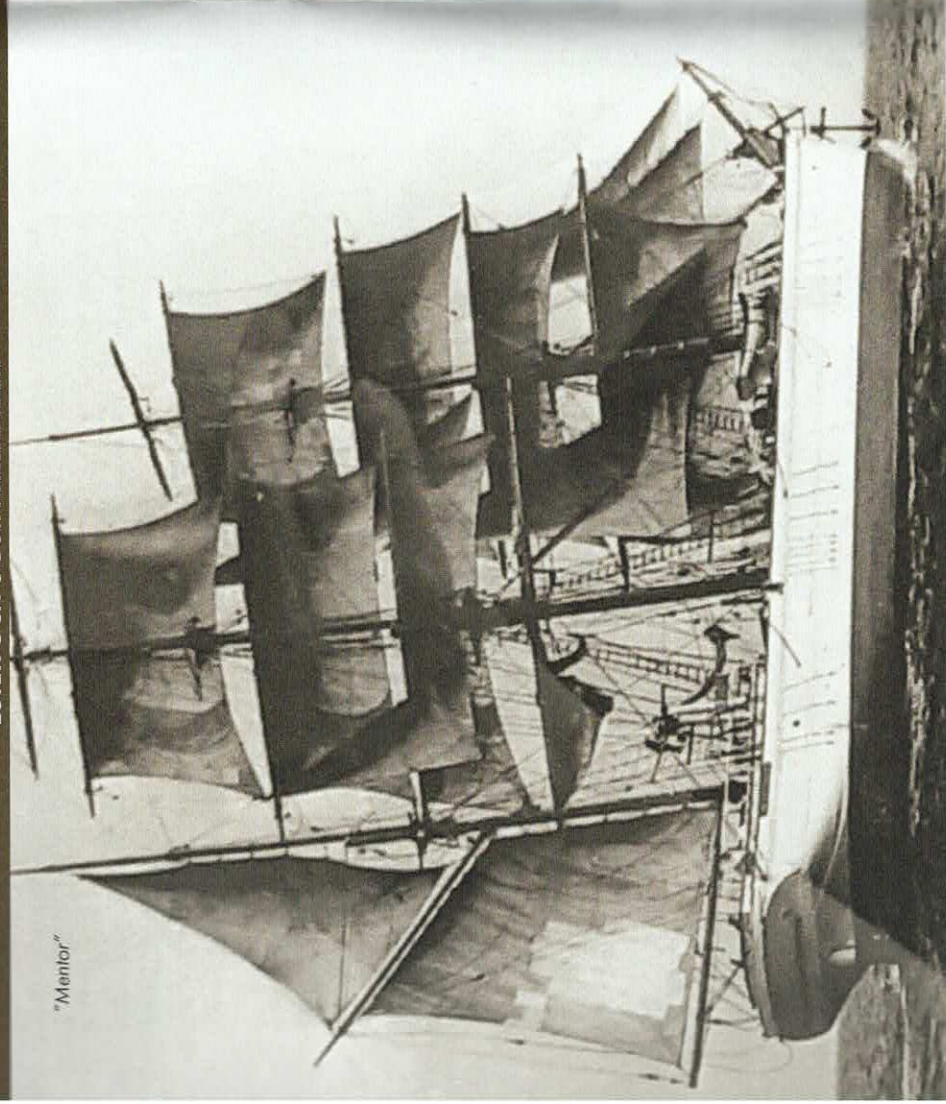
När Gösta tagit styrmansexamen år 1910 gifte sig Ester och Gösta, efter många års väntan.

Ester och Gösta till Skepparegatan 17

Helsingborg hade ett strategiskt läge med avseende på sjöfarten. Gösta och Ester flyttade till Torpgatan och senare till Skepparegatan 17, där Jonas Olsson, Råå Rederi AB, ville hyra ut sitt hus. I juli 1914 föds dottern Helga.

Den nyblivna pappan tjänstgjorde på skonert-skeppet "Fred", att vara ledig och förena sig med hustru och babydotter var inte möjligt.

Gösta som seglat med utländska fartyg ville nu hita en passande tjänst med utgångspunkt från Råå. Ett känt segelfartyg från Råå var "Mentor", som då till största delen ägdes av Carl Titon Jonasson, hans bror Jonas Nilsson (Jonas på Vallén) samt dennes söner Petter och Nils J. Jonasson. Carl Titon Jonasson var kapten och känd som en plikt-trogen och duglig sjöman. Här fick Gösta sin första hyra som styrman, 26 år gammal.

Första världskriget bryter ut 28 juli 1914

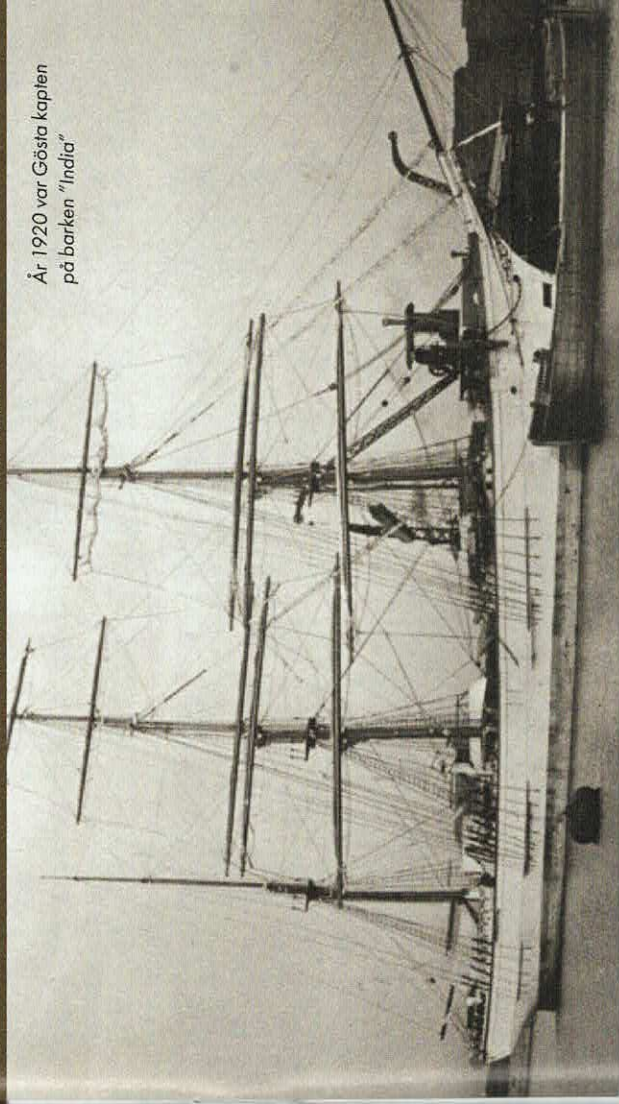
Första världskrigets utbrott medförde att både Tyskland och Storbritannien förklarade varandras kuster i blockad. Även neutrala hamnar kom att omfattas av blockad med risk för neutrala fartyg att utsättas för krigshandlingar. Krigstiden innebar stora risker men också stora förtjänster för redare och för fartygsägare.

Gösta hade nu tjänst som 1:e styrman på ångfartyget "Dowlais", Råå Rederi AB. "Dowlais" gick på Östersjön och vidare till England och Holland på många rutter under

denna farofyllda tid. Månadshyran för förste styrman var 160 kr med risktillägg.

Skonertskeppet "Molands" förlisning på Nordsjön 18 februari 1916

Skonertskeppet "Moland", med Gösta Wilander som styrman, seglade i februari 1916 in i en orkanliknande storm på Nordsjön. En brottsjö kom in över fartyget som kantrade. Riggen som brutits blev hängande längs sidan och högg våldsamt i fartyget. På det stormiga och kalla havet uppehöll sig besättningen på kajutans tak. Norska

År 1920 var Gösta kapten på barken "India"

ångaren "Cuba", på resa till London, räddade efter två dygn hela besättningen. Denna händelse skulle följas av fler där Gösta och hans besättning visade all sin styrka, mod och uthållighet.

Framidstro

Gösta och Ester köpte år 1916 en tomt vid nuvarande Lidängsgatan 22. Säljare var Göran och Sven Harry Göransson. Kontraktet vidimerades av vännen Per Siverson, Gösta och Per kände varandra från tiden i smedjan i Rydsgård. Per Siverson hade med sin familj byggt hus på Kattgattsgatan och startat ett företag som kom att bli framgångsrikt.

Att förlora ett barn och bli sänkt av en ubåt

Under hösten 1916 insjuknade den tvååriga dottern Helga i hjärntuberkulos och somnade in den 1 november.

December månad var kall men det var öppet vatten. Skonerten "Harry", med Gösta som kapten, hade kurs på Blyth vid engelska

ostkusten. Lasten av bokblossar var godkänd av Tyskland för transport till England. I Nordsjöns djup lurade en tysk ubåt som steg upp och prejade "Harry". Gösta visade dokumenten som godkändes av den tyske ubåtskapten samtidigt som denne i smyg tog hand om det viktigaste intyget.

Två dygn senare upprepades prejningen, nu av en nybyggd tysk ubåt U59 med 30 mans besättning. Naturligtvis saknades det viktigaste dokumentet, "Harry" stacks i brand med en brandbomb. Besättningen togs ombord på ubåten och överlämnades till en dansk ångbåt som landsatte dem i Newcastle-Tynemouth.

Ubåt U59, som sänkte 14 fartyg, mötte år 1917 sitt öde vid en påsegling av en tysk mina. Därmed lades ytterligare 26 sjömän till den tragiska och långa listan över omkomna. Vraket återfanns år 2002.

För Gösta och hans familj var året 1916, som för så många andra, ett mycket tungt år.

"Hans", Gösta Wilander tog bilden från "Hans" bogspröt

Tysk ubåt sänker ett danskt och ett svenskt fartyg samtidigt den 29 maj 1917

Skonerten "Argo" var på väg till Island med, av danske vicekonsuln, godkänd last. Gösta var kapten. Från "Argo" såg man den danska barken "Consul Nielsen" bli beskjuten av en tysk ubåt. Besättningen hann ner i livbåtarna och nådde land några dagar senare. Även "Argos" besättning tvingades att lämna sitt fartyg för att undgå granatelden. "Argo" träffades av ett skott i akterskeppet varpå lågorna slog upp mot masterna. Efter sju dygn i livbåten, som hade åror samt en lös mast och segel, siktades de av en engelsk patrullbåt. Hela "Argos" besättning på fem man hade då landstigit på ön North Rona.

Även inbördeskriget i Finland satte spår hos familjen på Skepparegatan. Esters brorson Veinö Hammarström flydde undan de "Rödars" förföljelse och sökte en möjlighet till sjöss. Han välkomnades av familjen på Råå.

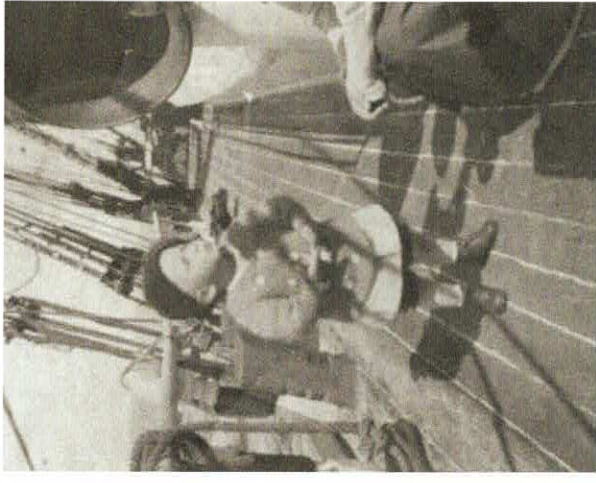
En son och slut på kriget

Då isarna började brytas upp år 1918 föddes Allan, efterlängtat av Ester och Gösta. Två år senare blev Allan storebror till Nils. I augusti 1918 fick skonertskeppet "Ceres" en ny befälhavare i Gösta. Riskerna på sjön var stora, risk och pengar gick hand i hand. Göstas lön på "Ceres" var 700 kronor i månaden med ett risktillägg på 300 kronor.

Den 11 november 1918 kom det efterlängttade vapenstilleståndet, freden undertecknades 10 månader senare. Omkring 790 sjömän miste livet när 260 svenska fartyg förliste under krigstiden.

En resa tillsammans

I början av år 1921 köpte Gösta, tillsammans med sin far och broder, en stor del av det nyreparerade skonertskeppet "Hans". Efter några månader läg "Hans", med Gösta som

1,5-åriga Nils ombord på "Hans", Ester till höger

kapten, på redde utanför Råå hamn för att hämta Ester och sönerna. Familjen skulle följa med på en kombinerad arbets- och semesterresa. Fartyget var lastat med trä, som skulle levereras till franska Calais. Det blev en resa med gemenskap för familjen men även färd på Nordsjön under orkanliknande storm. Eftersom vatten trängt in i hytten fick fyraåriga Allan stå i sin koj och kissa rakt ut i vattnet. Detta kom han med förjusning att minnas hela livet.

Under våren 1924 lämnar familjen Skepparegatan 17 och flyttar till Västindiegatan 10.

Katastrofen utanför Gotska Sandön den 26 maj 1925

Vintern 1925 var ovanligt varm, den varmaste på 100 år. Redan då gav man akt på allt eldande med kol som ansågs kunna orsaka klimatförstoring.

Skonertskeppet "Hans", med Gösta som kapten, lämnade i maj Göteborgs hamn för

färd mot Trångsund i Finska viken. Strax efter midnatt den 26 maj seglade fartyget, sydost om Gotska Sandön, för babords halsar med frisk vind och hög sjö.

Plötsligt hördes ett enormt dån och hela fartyget skakade. "Hans" hade seglat på en mina och sprängts. Ute i mörkret i hög sjö och regn, linor, segel och vrakdelar hördes rop på hjälp från dem som slungats ut vid sprängningen.

Konstapel Hammarström, jungman Arnoldsson och kapten Gösta Wilander har fått tag på livbälten och hoppar överbord för att undkomma de sugande krafter som uppstår när ett fartyg sjunker. Gösta driver iväg bland vrakspillrorna. Hammarström och Arnoldsson passeras i gryningen av ett fartyg där ingen ombord ser dem eller hör deras rop på hjälp. Den utmatade Arnoldsson försvinner i djupet. Kort därefter observeras Hammarström av motorskonaren "Lilian". En livbåt sätts ut och en besättningsman av åtta har nått räddningen.

Jungman Pettersson höll sig fast på en vrakspilla, liggande på knä i kyla och mörker. Vid 15-tiden på eftermiddagen kom räddningen genom den danska ångaren "Gefion" som observerat honom. Gösta och ytterligare 5 män var försvunna på det upprörda havet.

Ester med de två små pojkarna på Västindiegatan nåddes av informationen om olyckan. I ett slag förändrades deras liv. Dock fanns hoppet kvar då Pettersson sett Gösta med livbälte.

Åter till Råå

Midsommarafton den 19 juni kom besked från Visby att en mansperson flutit iland på Fårö. Genom beskrivningen av tatueringar och ringar var man säker på att det var Gösta som hittats i det långgrunda vattnet, flytande med livbälte uppknappt bredvid sig. Kan

han varit nära räddningen men inte orkat hela vägen? De svåra frågorna var många.

10 dagar senare blev fiskekvassen "Fri" synlig på Öresund. Fartygen i Råå hamn och även många i samhället flaggade på halv stång när Gösta Wilander fördes åter till Råå. Det var endast Gösta av de sex omkomna som hittades.

Sista brevet från Gösta till Ester anlände efter olyckan.

Komminister Arnold Wahlström förrättade den högtidliga jordfästningen och beskrev kampen på de djupa haven där ett människo-

Ester framför Lidängsgatan 22

liv är så litet. Under prestavering av sjökaptan Paul Nilsson och vännen Per Siversson utbars kistan och sänktes i familjegraven på Råå kyrkogård.

Beslutsamhet och framtidstro, trots allt

För att trygga sin och sina pojkars framtid började Ester att arbeta vid Helsingborgs Gummifabrik. Ester gick in till fabriken varje dag då spårvagnen inte börjat gå så tidig

på morgonen. Det var en sträcka på över 8 kilometer. Allan fick väckas tidigt för att inte försova sig till skolan, han följde även lillebror Nils till passning under dagen.

Ester Wilander byggde år 1932 det hus som makarna drömt om och planerat för. Här växte sönerna upp och på vinden fanns de saker som barnbarnet Lars senare ville veta mer om.

Britt Siversson Holmén

Källor:

Lars Wilanders bok om sin färfar med källorna Sjömanshusens arkiv, Församlingsböcker, Riksrättsret, Kungliga biblioteket